

ȘCOALA AUSTRIACĂ ȘI PROVOCĂRILE INTELLECTUALE ALE TRANZIȚIEI POST-COMUNISTE

LECT. UNIV. DR. MARIUS-CRISTIAN PANA
DELIA-RALUCA ȘANCARIUC

CENTRUL PENTRU ECONOMIE ȘI LIBERTATE - ECOL
BUCUREȘTI, ROMÂNIA
panamarius@yahoo.com
raluca.sancariuc@gmail.com

ABSTRACT

După prăbușirea comunismului, tranziția României a fost un proces sinuos, anevoios, atât în plan instituțional cât, mai ales, intelectual. Gândirea economică românească de după 1989 a rămas, în general, captivă trecutului marxist și etatist. Faptul că economiștii și, în general, majoritatea intelectualilor au gravitat în jurul puterii politice, a constituit povara tranziției, atât în planul mentalităților, cât și în cel al politicilor economice. Nu întâmplător, reformele economice și instituționale au reflectat, cel mai adesea, viziunile discreționare ale unei puteri politice de aceeași obârșie. Aceasta a împiedicat formarea unei viziuni clare, capitaliste, privind prefacerile economiei românești. În toată această nebuloasă, ideile Școlii austriece de economie și drept sunt printre puținele care oferă provocări intelectuale și instituționale fundamentale. Traducerea mai multor lucrări reprezentative ale lui Ludwig von Mises și Friedrich von Hayek au oferit prilejul conturării unor opțiuni radical diferite de cele ale mainstreamului în privința unor teme esențiale: proprietate privată, libertatea economică, monedă, ciclul afacerilor etc. Totodată, extinderea acestor abordări în mediul academic a favorizat lansarea unor inițiative educaționale și de cercetare menite să constituie drept repere ale unui mod economic de gândire sănătos, în acord cu pricipiile autentice ale libertății individuale și economiei de piață.

1. CONTRIBUȚIILE ȘCOLII AUSTRIECE ÎN PLANUL GÂNDIRII ECONOMICE

Școala austriacă s-a impus ca reper esențial în știința economică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea o dată cu lucrările lui Carl Menger și Eugen von Böhm-Bawerk. Contribuțiile primului în privința înțelegerii semnificației valorii din perspectiva raportării bunului la nevoile individuale și gradul de disponibilitate au reprezentat o adevărată revoluție în gândirea economică. Știința economică a făcut un salt uriaș, depășind dificultățile cu care se confruntaseră economiștii clasici în problema valorii. Totodată avea să revoluționeze modul de gândire al economiștilor, respectiv prin compararea beneficiilor cu eforturile marginale.

Pe acest fond, Școala austriacă de gândire economică avea să producă contribuțiile cele mai importante grație lucrărilor elaborate de Ludwig von Mises și Friedrich Augustus von Hayek. Aceștia aveau să așeze economia în rândul științelor teoretice delimitând-o de cele istorice. Totodată, au demonstrat științific imposibilitatea funcționării unui sistem economic socialist utilizând argumente specifice științei economice reconstruită pe baza logicii și deducției. Aceste aspecte nu erau luate în seamă de către empiriști, adepți ai crezului potrivit căruia nicio teorie nu poate fi considerată corectă dacă nu este validată prin observație.

Contribuția lui Mises a fost aceea de a demonstra că economia, ca știință se fondează pe adevăruri imuabile, axiome sau afirmații teoretice corecte *a priori*. Deducerea acestor adevăruri nu necesită observație, deci recursul la crezurile empirismului, ci pot fi validate apelând la rațiune. În centrul abordării și înțelegerii științei economice din această perspectivă se află însuși adevărul potrivit căruia omul acționează pornind de la anumite scopuri pe care le are. Oamenii au anumite preferințe și caută să își organizeze acțiunile, alegerile pornind de la ele. Acestea sunt afirmații incontestabil adevărate iar concluziile logice astfel deduse sunt, la rândul lor, în mod necesar valide prin însăși natura lor. *Apriorismul* așează existența acțiunii umane în centrul înțelegerii științei economice. Atât timp cât acțiunea umană reflectă actul voluntar, deliberat și conștient orientat către realizarea unui anumit scop, ea este în mod necesar rațională. Întrucât rațiunea este o însușire a individului, acțiunea umană nu poate fi decât individuală. Acestea sunt concluzii pe care Mises le desprinde apelând tocmai la metodologia descrisă anterior. Astfel se conturează individualismul metodologic ca mod de înțelegere a relațiilor sociale, în general și a celor economice, în special. Astfel, contribuția Școlii austriece s-a extins asupra înțelegerii modului cum a luat naștere societatea. Contrar credinței adepților holismului metodologic, care vedeau societate ca entitate anterioară individului și, ca atare superioară, individualismul metodologic demonstrează fără tăgadă că, de fapt, societatea este suma acțiunilor individuale care o modelează pornind de la anumite reguli care le influențează la un moment dat.

Elementele descrise mai sus sunt utilizate de Mises pentru a demonstra eșecul organizării economice de tip socialist. Acesta are două surse majore: una de factură generală, fiind construit ca un sistem orientat împotriva naturii umane, așa cum a fost descrisă anterior și o alta aplicată, specifică, de natură economică ce constă în imposibilitatea aplicării elementelor de calcul economic în socialism. Cele două critici nu sunt opuse ci, dimpotrivă se întrepătrund. Prin abolirea proprietății private socialismul distruge însăși baza acțiunii umane, adică stimulentele esențiale ale inițierii acesteia. Comportamentul oamenilor va devia din zona productivă, a utilizării eficiente a resurselor în zona distructivă. Acesta este doar începutul. Din punct de vedere economic se dezlănțuie haosul. Privati de reperul esențial al proprietății private, managerii socialiști sunt în imposibilitatea de a identifica prețurile bunurilor pe care le schimbă. Desigur, bunurile care se vindeau în socialism aveau prețuri, dar acestea erau plătirea imaginației planificatorilor și nu expresia schimburilor de drepturi de proprietate. Dacă nu pot calcula prețuri, atunci nu știu care sunt costurile bunurilor pe care le produc. În lipsa costurilor firmelor socialiste le lipsește reperul dimensionării activității. Megalomania nu este consecința comodității planificatorului, ci manifestarea imposibilității acestuia de a stabili, pe baza unor repere adecvate, dimensiunea firmei. Testul adevărului pentru afirmațiile anterioare l-a reprezentat prăbușirea sistemului socialist și confruntarea firmelor sale cu piața. Prăbușirea a fost inevitabilă. Ca atare, piața socialistă este o invenție, o prelungire nefirească a pieței existente în capitalism care nu păstrează decât numele ca atare (în mod fraudulos).

Friedrich Augustus von Hayek contribuie și el la deslușirea neajunsurilor din spatele sistemului socialist, deși nu într-o manieră atât de clară precum Mises. Hayek apelează la însăși natura umană pentru a demonstra eșecul socialismului. Din punctul său de vedere acesta se prăbușește din cauza imposibilității planificării centralizate. Aceasta înseamnă, de fapt, incapacitatea alocării resurselor într-o manieră care să permită satisfacerea intereselor tuturor oamenilor. Pentru Hayek, aceasta este consecința incapacității planificatorilor socialiști de a cunoaște preferințele tuturor oamenilor la un moment dat. Deținerea inegală a cunoașterii la un moment dat face imposibilă alocare eficientă a resurselor. Oare dacă ne-am imagina că planificatorii socialiști ar fi deținut această capacitate, problema alocării resurselor ar fi fost diferită? Desigur, nu. Ar fi rămas în continuare imposibilitatea calculului economic pe motivele invocate anterior care exced argumentul cunoașterii invocat de Hayek.

Viziunile Școlii austriece de economie și drept se așezau, după căderea comunismului în România, pe un fond profund inadecvat adoptării lor. Intelectualii, profund dezamăgiți, dar deloc descurajați de prăbușirea socialismului, au căutat să se replieze. Cum eșecul socialismului fusese demonstrat empiric, critica viziunii Școlii austriece era inutilă. Lamentarea a luat locul infatuării atunci când intelectualii animați de viziunile marxiste ale conducerii economiei au susținut că socialismul în sine a fost o idee bună, dar prost aplicată. Cu alte cuvinte, dacă un sistem construit împotriva firii umane ar fi fost și mai bine aplicat, ar fi devenit eficient. Această absurditate a captat și capturat mulți intelectuali, animați de ideile socialiste sau, pur și simplu dornici să graviteze în continuare în sferele puterii. Aceștia s-au grăbit să identifice căile către socialismul cu față umană dominat de pseudo-reforme menite să redea aparența restaurării ideii de proprietate privată. În acest nou aranjament statul avea să dețină principalul rol în evitarea „derapajelor inerente ale pieței” și, pe cale de consecință, în calitate de garant al eșecului acesteia. Ideile sau teoriile menite să etaleze virtuțile capitalismului au fost expediate rapid de către noua orientare devenită *mainstream*.

2. REFLECTAREA EFECTIVĂ A IDEILOR ȘCOLII AUSTRIECE ÎN ROMÂNIA

Pe acest fond, ideile „austriece” rezultate din traduceri unora dintre operele reprezentative ale lui Mises și Hayek aveau să se impună destul de greu, în ciuda debutului timpuriu al promovării lor. Ideile Școlii austriece au fost asimilate, în plan academic, prin proiecte educaționale și de cercetare destinate, în esență, promovării unei cunoașteri corecte a modului economic de gândire. Eliberarea de sub dogma marxistă, deși s-a produs treptat, a facilitat asumarea acestei perspective firești de înțelegere a vieții economice care acceptă și argumentează cadrul natural al acțiunii umane.

Încă de la începutul anilor 1990, răspândirea viziunii Școlii austriece și-a găsit locul în planul dezbaterilor de idei din societatea românească. În acest sens, una dintre primele inițiative de (re)formare a gândirii economice autohtone este reprezentată de seminarul Mises, care, de altfel, a stat la bazele înființării, 11 ani mai târziu, a *Institutului Ludwig von Mises România*. Acesta are drept scop studierea și promovarea proprietății private și a fundamentării praxeologice a deciziilor economice, dar și evidențierea lipsei de argument economic a intervenționismului. Activitatea Institutului se reflectă într-o serie de seminarii dedicate atât celor care doresc să aprofundeze principiile mecanismelor pieței libere într-o manieră mai complexă, cât și celor care, prin lucrări ample de cercetare, contribuie la lărgirea sferei ideatice a liberalismului. Publicul beneficiază totodată de colecția *Praxeologie și societate* ce include un număr considerabil de lucrări tipărite aparținând reprezentanților Școlii austriece, dar și de o serie de articole ce propun spre dezbateri provocări cotidiene, în revista online *Ordinea proprietății private*.

Alături de acesta, *Centrul de Economie Politică și Afaceri „Murray Rothbard”* reprezintă un alt demers educațional și de cercetare menit să explice și să răspândească viziunea „austriacă” în sfera economiei și a politicilor publice. Contribuția *Centrului Rothbard* la modelarea intelectualității românești constă în oferirea unei colecții vaste de lucrări aparținând autorilor Școlii austriece, organizarea de conferințe și dezbateri pe teme economice și susținerea activității de cercetare desfășurată în spiritul ideilor liberale.

Astfel de inițiative intelectuale își află ecoul și în rândul cadrelor didactice ale universităților românești, un exemplu elocvent în acest sens constituindu-l *Institutul Friedrich von Hayek România* ce beneficiază de susținerea Universității Al. I. Cuza din Iași. Activitatea institutului se concentrează cu precădere asupra organizării de conferințe și dezbateri menite să ofere un cadru favorabil diseminării și înțelegerii perspectivei Școlii austriece, dar și asupra publicării lucrărilor unor economiști de renume ce aparțin acestei școli, traduceri apărute în cadrul colecției *Economie și Societate Liberă*. Printre acestea se remarcă opera lui Jesús Huerta de Soto, *Moneda, creditul bancar și ciclurile economice* (2011), care oferă o analiză economică riguroasă asupra problemei expansiunii artificiale a creditului – volum publicat și cu sprijinul *Institutului Ludwig von Mises România*.

În același timp, în sfera inițiativelor intelectuale cu ecou la nivelul mediului academic românesc se regăsește și *Centrul pentru Economie și Libertate – ECOL*, fondat în anul 2008 din dorința de a promova în spațiul public autohton cunoașterea principiilor pe care se clădește o societate liberă. Reunind eforturile unui grup de tineri economiști - majoritatea cadre didactice în diferite universități din România, care împărtășesc aceeași pasiune pentru liberalismul economic, ECOL își desfășoară activitatea în principal sub forma unei platforme online ce aduce săptămânal spre dezbateri articole și traduceri ale unor texte de referință pentru literatura economică liberală. Îndreptarea spre domeniul cercetării s-a materializat de-a lungul timpului în numeroase studii și volume de inspirație austriacă. Cel mai recent proiect al Centrului, lucrarea *Capitalismul. logica libertății* (2012), a primit aprecierea unora dintre cei mai redevabili reprezentanți ai liberalismului, precum Pascal Salin, Leszek Balcerowicz, Walter Block și János Kornai. Valența educațională a Centrului rezidă din colaborarea cu un număr semnificativ de studenți în vederea realizării de traduceri ale unor texte aparținând marilor economiști de factură liberală.

De asemenea, proliferarea ideilor „austriece” se reflectă în spațiul academic din România și prin temele de cercetare alese de unii oameni de știință în ultimii ani. Orientarea din ce în ce mai evidentă a gândirii economice în spiritul Școlii austriece a fost remarcată și de alți autori (Cerna, 2012), conducând, spre exemplu, la conceperea și predarea cursului de *Economie Instituțională*, ce are menirea de a oferi un cadru de analiză integrator pentru înțelegerea importanței proprietății private și a libertății individului în construirea unei societăți prospere.

Așadar, publicarea în limba română a lucrărilor lui Ludwig von Mises și Friedrich von Hayek a reprezentat începutul unor demersuri autohtone orientate spre reconfigurarea întregului mod economic de gândire. Tranziția economică a societății românești trebuie să fie completată de o tranziție a gândirii căci, după cum spunea și Ludwig von Mises (2003:39), „oamenii nu gândesc doar de dragul de a gândi, ci și pentru a acționa”.

BIBLIOGRAFIE

- Cerna, S., 2012. *Gândirea economică românească în perioada postcomunistă*. Online la: <http://www.ecol.ro/content/gandirea-economica-romaneasca-in-perioada-postcomunista> [Accesat 21.01.2013].
- De Soto, J.H., 2011. *Moneda, creditul bancar și ciclurile economice*. ed. a II-a. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Hayek, F. A. von, 2006. *Drumul către servitute*. ed. a III-a. București: Editura Humanitas.
- Marinescu, C. (coord.), 2012. *Capitalismul. Logica libertății*. București: Editura Humanitas.
- Mises, L. von, 1998. *Capitalismul și dușmanii săi. Ce înseamnă laissez-faire?*. București: Editura Nemira.
- Mises, L. von, 2003. *Epistemological Problems of Economics*. ed. a III-a. Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute.
- Mises, L. von, 2006. *Birocrația și imposibilitatea planificării raționale în regim socialist*. București: Institutul Ludwig von Mises România.